
ELENA ABRUDAN în dialog cu MIRCEA PETEAN

DIVINA COMEDIE A LITERATURII

Ați absolvit Facultatea de Filologie a Universității Babeș-Bolyai. Când ați început să scrieți?

Primul/ primele texte datează de pe la 10 ani. Apoi, în perioada facultății, am scris cuprins de un soi de frenezie imagistică care, adeseori se contrăgea în microtexte aproape ermetice. Dar, cu adevărat am început să leg în poezie, cum îmi place să spun, după ce am cunoscut-o pe Ana, care mi-a devenit soție, în toamna anului 1977, la începutul exilului meu maraureșean.

Puteti să amintiți o întâlnire, cu o carte sau cu un scriitor, care v-a marcat devenirea?

Da. Descoperirea romanelor Virginiei Wolf, de pildă, a însemnat enorm pentru mine. În anii de studenție, pe pupitrul meu de la BCU era nelipsit un exemplar din *Valurile*. Apoi, seminariile Eminescu cu Ioana Em Petrescu și, în fine, întâlnirea cu Ana pe care tocmai am pomenit-o.

Care sunt reperele traseului dumneavoastră poetic?

Convingerea că, hăruiat fiind, nu am dreptul să îmi bat joc de darul primit, credința în iubire, prietenie și poezie, atașamentul față de cuvântul scris/ rostit au fost și încă sunt fețele ancorei care au împiedicat corabia în care m-am imbarcat acum nu mai țin minte câți ani să naufragieze. Așa se face că, după debutul, la Dacia clujeană, cu volumul *Un munte o zi* – aproape de acesta, a fost o surpriză uriașă, dublată de o bucurie pe măsură, să descopăr, după întoarcerea din vacanța mare petrecută la ai mei, în Jucu Nobil, și revenirea la Școala Nr. 1 din Moisei, unde predam română și franceză, o scrisoare de la Vasile Igna prin care acesta, într-un stil amical-protocolar îmi spunea că sunt unul dintre câștigătorii Concursului de debut al editurii din acel an de grație, 1980 –, au urmat altele,

publicate în ritm susținut după Revoluția din Decembrie 1989: *S-au produs modificări* (1991), *Călător de profesie* (1992), *Zi după zi* (1993), *Lasă-mi, Doamne, zăbava!* (1995), *Dincolo de marginea marginii* (antologie de autor, 1996), *Ploi, zăpezi, felurite* (carte de haiku trilingvă: română, franceză, engleză, însoțită de *Însemnări despre haiku*, 1998), *Cartea de la Jucu Nobil I-II-III* (pref. Gh. Grigurcu, 2003, ed. a doua, cu titlul *Trilogia transilvană*, pref. Andrei Terian; postf. Mircea Muthu, 2018), *Lovituri de nisip* (2004), *Poemele Anei* (2007, ed. a doua, pref. Andrei Zanca; postf. Paul Aretzu, 2019), *Câmp minat* (2009), *Liniște redusă la tăcere* (2011), *Catedrala din auz. Poeme ligure*, 2012 (ediția a doua adăugită, Limes, 2014), *Munți și zile. Poeme sociale* (antologie de autor, 2012) *Nerostitele. Noi poeme ligure* (2018), *Mai vorbim. Alte poeme ligure* (2020), *Balade* (2021), *Trilogia ligure* (2022), *În zori/ At Dawn/ À l'aube/ All'alba* (2024). Am enumerat doar o parte din cărțile de poezie, dar neapărat trebuie să pomenesc o carte anume, scrisă împreună cu soția mea, Ana Petean – *Ocolul lumii în 50 de jocuri creative* – primul ghid românesc de scriere creativă, care a cunoscut deja trei ediții, fiind, de departe, best-seller-ul editurii noastre. Acesteia i-a urmat o altă carte pentru copii și adolescenți, *Lumea lui Fa și Pi* (2021), care va cunoaște poate chiar în acest an o a doua ediție îmbogățită. Fiecare carte are, fără îndoială, povestea ei, dar una dintre cărțile mele, și anume *Călător de profesie*, are o poveste dulce-amară: a apărut în 1991 la editura Albatros din București, care avea o conducere bicefală atunci, Dan Petrescu și Georgeta Dimisianu aruncându-și cuvinte grele, chiar invective peste capul meu, în plus, redactorii erau divizați și fără chef de lucru, cel ce ar fi trebuit să stabilească tirajul de circa 2000 de exemplare, Florentin Popescu, a rătăcit sau, mai bine zis, a dosit comenzile dobândite de mine cu mari eforturi, cert e că volumul a apărut în câteva sute de exemplare, la un preț exorbitant, de vreo 10 ori mai mare decât ar fi fost normal, așa că a fost cea mai scumpă carte de pe piața românească din toate timpurile, presa a remarcat imediat anomalia, ba chiar un nefericit clujean, poet și el, nu s-a sfiit să mă acuze pe mine de mare profitor!!! – Doamne, prin ce coșmar am putut trece! – și, de parcă nu ar fi fost suficient, lansarea de carte organizată ca un happening la Librăria Universi-

tății a fost un fiasco total, căci nu s-a vândut, normal, decât fix un exemplar, și, ca să se pună capac la toate, nominalizată fiind la Premiile Uniunii Scriitorilor din România, a ratat premiul, după nu știu câte tururi de scrutin, deoarece acesta a trebuit să fie acordat unui poet de dincolo de Prut...

Care sunt etapele și regulile scrisului personal care jalonează proiectul literar și conduc spre opera finală?

Am avut întotdeauna credința că rostul meu e acela de a crea un domeniu al meu pe care m-am străduit să-l administrez cât mai inteligent, lărgindu-i limitele, ridicând ici un turn, colo un zid de apărare sau săpând ici o fântână, colo un tunel... Am experimentat, firește, felurite și, adeseori, ardente, febrile, extenuante chiar, experiențe literare. Le-am expus, exemplificându-le cu texte scrise de-a lungul vremii, într-o carte care se cheamă *Divina comedie a literaturii* și care se scrie încă... Cartea e construită pe 12 cercuri, fiecare cerc ilustrează o experiență estetică trăită de eroul cărții, aedul, și are o explicație prezentată într-o notă de subsol. Vă ofer aici trei dintre aceste explicații, și anume pe prima: *Un tânăr însingurat la o margine de țară are șansa Marii Întâlniri. Ea este cea care îl va ajuta să lege în poezie. Va fi pentru a doua oară când va livra focului producția sa textuală. Iar dacă din primul autodafe a păstrat un singur text, uitat pe veci în sertar, din al doilea au rămas doar două versuri dintr-un poem dispărut în flăcări, pe a doua: Revenit în orașul adolescenței și al primei tinereți, aedul redescoperă chipul înfricoșător al Răului, pe care-l crezuse uitat. Tânărul domn își face din nou apariția, și pe ultima: O viziune scoasă la iveală din magma nerostitelor care ne definesc mai abitir ca orice rostire, oricât de măiestrit adusă din condei.* Important e că rostirea lăuntrică continuă să secrete acele construcții verbale care se cer a fi scrise după ce le-ai repetat în gând până la sațietate, important e să adaugi astfel încă o secvență la DIVINA COMEDIE A LITERATURII...

Ce proiecte editoriale aveți acum?

În plan personal, tocmai mi-a apărut o carte, care va încheia Trilogia orientală. Se cheamă *În zori/ At dawn*

/ À l'aube/ All'alba, căci micropoeemele de aici apar în patru limbi. Această trilogie vine firesc în continuarea celorlalte două: Trilogia transilvană și Trilogia ligură. În plan editorial, anul acesta va fi unul al traducerilor. Vor apărea, așadar: Nicolás Gómez Dávila, *Opera integrală* (circa 1000 pagini, format B5), Max Picard, *Căsnicia de nezdruncinat și Hitler din noi*, toate traduse de bunul nostru colaborator, poetul și comentatorul literar Ioan Milea, Miodrag Pavlovici, *Poeme*, o masivă antologie realizată de prietenul nostru Eugen D. Popin, poet și el, care trăiește în Germania, Jacques Bainville, *Consecințele păcii*, în traducerea poetei Letiția Ilea, *Lecce și alte poeme*, o selecție din creația poetei italiene Claudia Piccinno realizată de Niculina Oprea, care face și traducerea ș.a. Dar vor fi și alte cărți importante semnate de Ștefan Borbély, Constantina Raveca Buleu, Ion Dur, Vasile Igna, Florian Roatiș, Andreas Wellmann și mulți alții.

Care a fost impulsul care a determinat trecerea spre activitatea editorială?

Dorința de a-mi vedea publicate cărțile aflate în sertar, căci, după debutul din 1981, cu volumul *Un munte, o zi*, nu am reușit să mai public nimic deși lăsasem câte un volum la aproape toate editurile importante din vremea aceea. Vedeți bine, nu a riscat nimeni să dea drumul scrierilor mele marcate de ironie, sarcasm, grotesc chiar, socotite, pe bună dreptate, subversive.

De ce LIMES?

Pentru că avem credința că ajutam și noi, după puteri, la înălțarea unui zid de cărți împotriva barbariei. ÎNAPOI, LA CUVÂNT!

Cum arată o zi din viața unui editor?

După cafeaua de dimineață, pe care o pregătesc pentru mine și pentru soția mea, urc la mine în bibliotecă, îmi iau agenda și îmi notez toate cele pe care trebuie să le îndeplinesc în ziua respectivă: verificarea mail-urilor și răspunsul la mesajele urgente, întâlniri cu autori și/ sau colaboratori, lectura și corectura unor

manuscrise aflate în lucru, redactarea de prezentări, prefete, postfete promise, trimiterea în tipografie a cărților care au primit bun de tipar, scoaterea din tipografie a unor cărți tipărite, operațiuni de promovare pe site-ul editurii, facebook, reviste literare, redacții radio/ TV, operațiuni de distribuție și câte altele, ca să nu mai pomenesc răspunsurile la nenumăratele apeluri telefonice și de pe WhatsApp, așa încât, la capătul zilei, sărmanul editor nu doar că se simte, ci cade, de-a dreptul, sleit, epuizat...

Aveți zile în care să nu scrieți, sau să faceți schița unui proiect de publicare?

Nu prea, deoarece, între altele, țin un jurnal, eu îi zic *Caietul sinucigaș*, prin urmare, dacă nu reușesc altceva în ziua aceea, măcar o notiță în fișierul acela va fi, va rămâne.

Cum vedeți rolul managerului într-o instituție de cultură?

Unul ca mine e conducător și rob într-o editură creată de el însuși și concepută mai degrabă ca o întreprindere artizanală. Unul pragmatic, se spune, poate avea succes formându-și o echipă puternică, distribuind sarcini și supraveghind atent ducerea lor la îndeplinire.

Cum vedeți panorama presei culturale românești și care credeți că este viitorul ei?

E o inflație de reviste, revistute, multe care apar doar pe internet, de importanță locală, județeană, națională sau doar de casă, efemeride care apar și dispar fără a lăsa urme. Fiecare cu politica ei. Intrăm aici în domeniul politicii literare, care e acela al luptei pentru putere, glorie, întâietate, sfârtecat de orgolii rănite, de poftes nesatisfăcute, de frustrări și de vanități, prin urmare e preferabil să stai la margine, impasibil, și să-ți urmezi, neabătut, calea.

Puteți face un top 5 al revistelor de cultură din țară?

Nu sunt un mare devorator de reviste literare, le răsfățesc pe cele pe care le primesc la schimb, căci trimit

calupuri de cărți nou apărute la majoritatea celor importante și, atunci, unii șefi se simt datori, pe bună dreptate, să-mi răspundă adecvat, mai mult de atât, de ceva vreme conduc o revistă – „Cronograf” – care apare la Satu Mare sub egida Centrului Județean pentru Conservarea și Promovarea Culturii Tradiționale, și sunt în redacția revistei „Alternanțe”, care apare în Germania, în plus, nu îmi plac topurile, prin urmare, aș putea fi acuzat de partizanat, așa că, mai degrabă nu, nu aș dori să fac așa ceva.

Credeți că scrisul, creativitatea pot fi influențate în bine sau în rău de performanțele inteligenței artificiale?

Creativitatea e un dat care ține de esența ființei umane, prin urmare, cel puțin în plan artistic, eventualele „performanțe” de care vorbiți mă lasă rece.

Există o tendință a scriitorilor de a se grupa în asociații ale scriitorilor, cenacluri, cercuri literare. Credeți că succesul unui scriitor depinde de afilierea la o instituție de cultură sau poate merge singur pe drumul pe care și l-a ales?

Un scriitor hăruiat trăiește experiența singurătății absolute. Lupta lui cu cuvintele pe terenul minat al colii albe de hârtie sau, de o vreme, pe ecranul computerului ori acela al telefonului mobil, se petrece fără martori, fără spectatori, iar dacă, la sfârșit, el iese învingător, victoria lui e de scurtă durată și, cel mai adesea, lasă gustul unei amare înfrângerii. Asta nu exclude bucuria unui nou început, a unei noi dispute cu tine însuși, a unei noi încercări de a zgâria alte și alte semne pe piatra tăcerii imemorale. Dar, când e vorba de succes, oricât de relativ ar fi conceptul, atunci e benefică afilierea la un grup de scriitori afini.

Proveniti dintr-un spațiu cultural pe care l-ați evocat în poezia dumneavoastră, Jucu Nobil. Cum reverberază spațiul în care v-ați născut în scrisul dumneavoastră?

Primul volum al *Cărții de la Jucu Nobil* e expresia jubilației celui care redescoperă, retrăiește, experiază, prin rememorare și rostire poetică, spațiul libertății,

al indeterminării, specific vârstei dintâi a omului – copilăria, care, în ceea ce mă privește s-a desfășurat pe dealurile care înconjoară satul satal, cu pădurea și fânețele în care strălucește și se unduiește sublim în bătaia vântului planta mea mistică, fuiorul, în lunca unde am fondat, împreună cu alți copii din partea de sud a satului, unde locuiam, numită Costa Rica, Academia de arte, Științe și Meserii, și în albia râului pe care o spărgeam cu trupurile noastre fierbinți, neîntinate. Cel de al doilea e povestea, spusă în ritmuri de baladă, a șirului de roluri virtuale pe care adolescența le probează în încercarea adeseori disperată de a și-l asuma pe cel potrivit, iar ultimul e o etalare, pe stil de ziceri și pilde, a discursurilor variate, cum altfel ?, debitate de multitudinea de euri care mă dispută.

Credeți că există un specific al scriitorilor ardeleni?

Probabil că, dincolo de toate semnele distinctive ale identităților creatoare, se poate vorbi despre o anume sobrietate, o seriozitate vecină cu ideea de sacrificiu în ceea ce privește asumarea vocației. Și mai e ceva important, anume că scriitorul transilvan nu se mulțumește să improvizeze, ci are ambiția să construiască, e muncit de ideea înălțării unor mari și trainice edificii literare.

Puteți să amintiți câteva nume de scriitori care au influențat evoluția culturii române după anii 90?

Recuperarea operelor unor mari scriitori români din exil, mă gândesc nu doar la Mircea Eliade, Ionesco, Cioran, ci și la Paul Goma, Vintilă Horia, Monica Lovinescu, Ilie Constantin, George Uscătescu, Alexandru Ciorănescu, Bassarab Nicolescu a fost necesară dar, în ce măsură a influențat cultura română actuală, iată o temă pentru universitarii noștri din domeniul științelor umane și sociale. O posteritate neașteptat de favorabilă au operele unor autori precum Max Blecher, de pildă, Mihail Sebastian sau Urmuz, care cunosc noi și noi ediții, comentarii, reevaluări, așa încât ar fi oportun să se vorbească/ scrie despre mutația valorilor, în siajul teoriei lovinesciene, Lovinescu însuși devenind un model demn de urmat de către unii dintre criticii noștri actuali. Sunt, apoi, nu doar foarte vizibile, ci și cu priză la publicul larg, cercetările din zona noii spi-

ritualități, fie ele centrate pe o anume confesiune, respectiv cea ortodoxă, ca la Andrei Pleșu, fie eclectică, ca la D.C. Dulcan. În fine, apreciez efortul unor filosofi ai religiei, precum clujeanul nostru Nicolae Turcan, autor Limes și el, de conceptualizare a problematicii religioase de esență ortodoxă după modelul unor mari gânditori catolici precum Jean Luc Marion sau Jacques Maritain.

Credeți că este necesară implicarea socială și politică activă a omului de cultură, a scriitorului?

E inevitabilă luarea de atitudine a scriitorului în lumea de azi, nu doar prin literatura sa, ci și prin luări de poziție punctuale, dar, cât de marginalizat a devenit acesta în societatea românească de azi, mă tem că vocea lui se pierde complet în vacarmul stârnit de mass-media, din păcate.

În calitate de editor sunteți la curent cu producția editorială, cu succesele și scăderile ei. Credeți că este necesar să ne acordăm cu tendințele culturii occidentale?

Da. Primesc regulat liste de noi apariții de la marile edituri franceze, germane, italiene etc. Consult adesea site-urile lor, a fost o vreme în care am descins în redacție la *École des loisirs*, de pildă, unde am stat de vorbă cu o redactoare extrem de politicoasă și de generoasă, nu m-a lăsat să plec până nu mi-a umput rucsacul cu cărți nou-nouțe. Piața noastră de carte e invadată de traduceri de toate calibrele, dar, din păcate, cititorul pur și simplu, lipsit de discernământ, ajunge să prefere un roman comercial străin în dauna unuia românesc scris impecabil. Nu cred că ar fi onorabil să imităm forme și tendințe străine, maimuțărindu-ne într-o veselie, cum aud că ar proceda unii dintre junii noștri literatori. Mai degrabă mi-aș dori să încercăm să ne promovăm noi valorile, să creăm noi modele, forme demne de a fi imitate de alții.

Ce loc ocupă traducerile în producția dvs.editorială?

Unul destul de important. Ați văzut că anul acesta va fi unul al traducerilor pentru LIMES.

În câteva volume de poezie privilegiați spațiul italian, mai exact, cel liguric. Ce vă leagă de acest spațiu cultural, cum vă influențează?

De ani buni, mai precis de când fiica noastră, Ștefana, trăiește, cu familia ei, la Genova, facem, în fiecare an, câte o descindere, două, acolo, de mai lungă sau mai scută durată, depinde. E un privilegiu pentru mine de-a avea răgazul să zăbovesc, uitând, pe cât posibil, de îndatoririle de editor, în zona proiectelor mele literare. Acolo, în spațiul acela în care am descoperit nuanțele infinitezimale ale unui dialog nemaiauzit, nemaivăzut, acela dintre lumină și piatră, am învățat să-mi ascult rostirea lăuntrică. Experimentasem vreme de un deceniu, cât am realizat o revistă literară sonoră la postul de radio Renașterea al Arhiepiscopiei Ortodoxe Române a Vadului, Feleacului și Clujului înființat de Înalt Preasfințitul Bartolomeu, de care m-am apropiat foarte tare și datorită faptului că mi-am asumat misiunea de a-i edita integrala operei sale literare, trăisem, zic, vraja rostirii, ascultasem reverberațiile cuvintelor rostite în catedrala din auz. Apoi, fascinat fiind din prima tinerețe de lumina rădăcinilor lumii, am avut revelația tăcerii din primordii, și uite așa s-a născut *Trilogia ligură*.

Se scrie multă literatură, există și tineri care pornesc pe acest drum, încearcă să-și facă loc într-o lume exigentă și elitistă. Puteți să alegeți trei cărți care v-au impresionat, care v-au plăcut sau pe care le considerați importante pentru viața literară clujeană?

Da, toată lumea scrie, prea puțini citesc, și mai puțini cumpără o carte, din nefericire. Avem și noi două colecții de poezie dedicate debutanților sau, mă rog, celor care își doresc dacă nu să facă o carieră în domeniu, măcar să-și încerce puterile. Am publicat zeci de autori tineri și continuăm să mizăm pe ei, cărțile unora au fost premiate în diverse locuri, unii au confirmat, alții mai puțin. Apoi, aproape că nu există scriitor clujean care să nu fi publicat la LIMES măcar o carte. Sunt încântat că eu, care am viețuit atâta amar de vreme dincolo de marginea marginii, am ajuns să editez cărțile editorului meu dintâi, Vasile Igna, dar și cele ale dascălilor mei Mircea Zăciu, Ion Pop, Mircea Muthu sau cele ale colegilor mei clujeni Ștefan Borbély,

Constantina Raveca Buleu, Ioan Milea, Constantin și Victor Cubleşan, Marta Petreu, Diana Adamek, Ruxandra Cesereanu, Adrian Popescu, Horia Bădescu, Titu Popescu, Daniel Moșoiu, Ilie Rad și mulți alții, să mă ierte că nu-i pomenesc pe toți aici. E greu de ales, dar voi risca menționând aici următoarele titluri, și nu sunt singurele, repet, pe care le consider foarte importante nu doar pentru spațiul cultural clujean sau transilvan, ci și pentru cel național: *Jurnalul* lui Mircea Zăciu, volumele 1-6, apărute până acum, căci *Jurnalul* zăcian, în integralitatea sa, sperăm să apară, în anii următori, tot la Limes, *Opera literară* a lui Valeriu Anania, *Poezia românească după 1945*, masiva antologie în patru volume a lui Ion Pop, *Dicționarul ECHINOX*, coordonat de Horia Poenar.

Vreți să mai adăugați ceva, care să vă reprezinte ca scriitor clujean?

Sunt național, cu voia dumnevoastră.

Vă multumesc.

Și eu vă mulțumesc și vă doresc toate cele bune. Să auzim numai și numai de bine!